

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA
ZORGANIZOWANA PRZEZ INSTYTUT PSYCHOLOGII
UNIwersYTETU KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO NA TEMAT:

„*OSOBOWOŚĆ I RELIGIA*”

(Warszawa, 24-26 października 2007)

W dniach od 24 do 26 października 2007 roku w Warszawie na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego odbyła się konferencja naukowa poświęcona problematyce związków między osobowością, a szeroko rozumianym zaangażowaniem w różne formy aktywności religijnej. Zagadnienia z psychologii religii, bo tak należy odczytywać problematykę tej konferencji są dzisiaj szeroko-

ko opisywane oraz interpretowane w literaturze przedmiotu. Ciągłe jest otwarta droga do wypracowania odpowiednich relacji pomiędzy psychologią i religią. Psychologia religii zakłada istnienie dwóch zagadnień, które na pozór stają w sprzeczności. Pierwsze z nich dotyczy zjawisk psychicznych, drugie natomiast odnosi się do religii oraz sposobu jej przeżywania przez człowieka. Wystarczy sięgnąć po współczesne pozycje książkowe, np. Davida M. Wulffa oraz innych autorów, by zobaczyć, jak istotnym zagadnieniem jest szeroko rozumiana psychologia religii. Myślę, że w tę szeroko rozumianą perspektywę wpisała się międzynarodowa konferencja, która nie tylko wyszła na przeciw zapotrzebowaniu współczesnego człowieka poszukującego odniesień swojego życia do zagadnień transcendentnych, ale także ukazała, jak ważnym zagadnieniem jest psychologia religii w kontekście osobowości człowieka.

W konferencji uczestniczyli prelegenci z ośrodków naukowych Stanów Zjednoczonych, Irlandii, Włoch, Irlandii Północnej, Turcji, Białorusi, Ukrainy, Rosji, Rumunii oraz z uniwersytetów krajowych, między innymi: Uniwersytetu Warszawskiego, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Marii Skłodowskiej Curie, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego i wielu innych ośrodków. W ciągu trzech dni trwania konferencji wygłoszono około 65 referatów, które ukazały szerokie spektrum zainteresowań problematyką osobowości i religii. Już sama liczba referatów może sugerować i rzeczywiście pokazuje, że – mimo sceptycznych często wypowiedzi dotyczących poszukiwań na gruncie psychologii religii – dział ten rozwija się bardzo prężnie i dynamicznie. Referaty zostały sklasyfikowane w dziewięciu szerokich grupach tematycznych. Pierwsza grupa referatów dotyczyła zagadnień ogólnych; w drugiej poruszano zagadnienie rodziny, jako źródła doświadczeń religijnych człowieka; w trzeciej grupie znalazły się tematy związane z religijnym sposobem radzenia sobie z cierpieniem; czwarta grupa zagadnień – to religijność a doświadczenie religijne w perspektywie antropologicznej, filozoficznej i psychologicznej; w grupie piątej znalazły się zagadnienia związane z religijnością i osobowością w perspektywie zarysowania modeli teoretycznych, analizy i metod badawczych; szósta grupa – to kultura, orientacje religijne i cechy osobowości; siódma grupa – to ukazanie związków pomiędzy religią, rozwojem osobowości a tożsamością; w ósmej grupie znalazły się zagadnienia związane z religijnością i zmianą osobowości oraz rozwojowe i twórcze funkcje religijności; dziewiąta grupa zamykająca szerokie spektrum zagadnień poruszanych na konferencji to religijność, zaburzenia oraz dysfunkcje społeczne. Każdy z uczestników konferencji mógł w tej zróżnicowanej problematyce odnaleźć coś interesującego i zarazem intrygującego dla siebie. Każda sesja wykładów była zawsze zakończona merytoryczną dyskusją.

W pierwszej grupie referatów znalazły się wykłady prof. Jacoba A. Belzena z Uniwersytetu w Amsterdamie, który zastanawiał się nad zagadnieniem religii jako projekcji. Pojęcie to – wypracowane przez Z. Freuda – w świetle dzisiejszych badań, zarówno z psychologii poznawczej, ewolucyjnej czy neurobiologii, powinno zostać nie tylko na nowo odkryte, ale również zaadoptowane do poszukiwań z zakresu psychologii religii, zasugerował prelegent. Dwa referaty w tej części wykładów dotyczyły zagadnienia dobrostanu, jako motywu ludzkiego postępowania, który może prowadzić do psychologicznych zaburzeń, jak również przyczyniać się do budowania świadomych dróg samorealizacji. Wykłady te zostały zaprezentowane przez prof. Davida N. Entwistle ze Stanów Zjednoczonych oraz prof. Hansa Zollnera z papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. Bardzo interesujące wystąpienie miał prof. Hubert J. M. Hermans, który zastanawiał się nad implikacjami teorii dialogowego „ja” dla psychologii religii. W sposób ciekawy i – jak zawsze – pobudzający do myślenia swój referat wygłosił prof. K. Popielski na temat: „Bycie i stawanie się egzystencji w jej noetycznym wymiarze a religijność człowieka”.

W drugiej grupie referatów zostały zaprezentowane badania oraz poszukiwania teoretyczne nad wpływem rodziny na zachowania religijne człowieka. Między innymi prof. Uniwersytetu Gdańskiego Teresa Rostowska zaprezentowała badania wskazujące na znaczącą rolę religijności w osiągnięciu określonego poziomu jakości małżeńskiej. Inne referaty wygłoszone w tej części wskazywa-

ły na istotny wpływ religijności na postawy wobec macierzyństwa i ojcostwa oraz na życie małżeńskie i rodzinne. Dr Anna Jarzomska z Uniwersytetu Gdańskiego wskazała na rodzinne uwarunkowania rozwoju religijnego u dzieci, natomiast dr Ewa Zasępa z Akademii Pedagogiki Specjalnej uwypukliła w swoim referacie znaczenie religijności w życiu rodziców i opiekunów osób niepełnosprawnych. Dla osób tych religijność staje się często pewnego rodzaju wsparciem oraz pomocą w codziennym byciu z osobami niepełnosprawnymi.

W trzeciej grupie referatów znalazły się poszukiwania naukowe dotyczące religii, jako pewnego rodzaju „balsamu” czy też „dachu ochronnego” przed kryzysem, cierpieniem, stresem lub też wewnętrznym rozbitciem i zagubieniem. Ciekawe prezentacje i badania skłonić mogą do postawienia tezy, że religia, religijność, są czynnikami wzmacniającymi osobowość człowieka. Skłaniają również do pytań, czy religijność nie jest nazbyt często wykorzystywana do własnych celów (by było mi dobrze) oraz czy takie nastawienie człowieka jest dobre? Bo w rzeczywistości religijność nie ma stawać się tylko ochroną przed tym, co może zdarzyć się w przyszłości, np. drogą przezwyciężenia trudnej sytuacji, jaką jest choroba, czy też pomocą w przezwycięzeniu lęku przed śmiercią, ale ma przyczynić się do rozwoju i budowy dojrzałej osobowości człowieka.

W czwartej grupie znalazły się zagadnienia dotyczące doświadczenia religijnego zarówno w świetle poszukiwań antropologicznych, filozoficznych, jak i psychologicznych. Pierwszym wystąpieniem był referat prof. dr hab. Stanisława Głaza z Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” na temat doświadczenia religijnego i jego roli w życiu człowieka. Autor w swoim wystąpieniu zaznaczał, że doświadczenie obecności Boga lub jego brak mają wpływ na postawy i zachowania człowieka. Jednocześnie zasugerował, że lęk egzystencjalny, struktura „ja” i cel życia, wpływają na zmienność uczuć towarzyszących religijnym doświadczeniom obecności Boga. Natomiast mgr Mariusz Gajewski z Uniwersytetu Jagiellońskiego wskazał na osobowościowe i społeczne uwarunkowania doświadczenia obecności i nieobecności Boga. W części tej zaprezentowano jeszcze kilka referatów, których główną ideą było pokazanie religijności, wiary, przeżyć mistycznych oraz analiza psychologiczna osobowości prorockich.

W kolejnej grupie referatów interesujące było wystąpienie osób z Wyższej Szkoły Psychologii Społecznej z Warszawy pod kierunkiem prof. dr hab. Pawła Boski, które zaprezentowały międzykulturowe badania dotyczące relacji między wyrozumiałością bóstwa lub osoby świętej a tolerancją wiernych. Badania były przeprowadzone w Polsce, Indiach oraz Francji. Wyniki badań rzeczywiście wskazały na fakt, że osoby religijne są mniej tolerancyjne. Z całą pewnością badania te staną się pewną wytyczną do dalszych poszukiwań przyczyn takiej sytuacji. Interesujące było także wystąpienie dr Małgorzaty Starzomskiej z Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, która wskazała na integrację psychologii i teologii. Zdaniem autorki zastosowanie pięcioczynnikowego modelu osobowości Paula T. Costy i Roberta R. McCrae w badaniach nad religijnością umożliwia interdyscyplinarny dialog pomiędzy badaczami religijności a przedstawicielami psychologii. Wydaje się, że to spostrzeżenie dr Starzomskiej jest godne uwagi i dalszych poszukiwań.

W szóstej grupie zagadnień dominowały przede wszystkim referaty ukazujące orientacje religijne i cechy osobowości. Ciekawe było wystąpienie prof. Germano Rossi z Uniwersytetu w Mediolanie, który zaprezentował badania prowadzone wraz z innymi naukowcami na terenie Włoch, a dotyczące związku religijności i fundamentalizmu z niektórymi cechami osobowości. Badania wskazały ze poglądy polityczne, cechy osobowości osób badanych istotnie wiążą się z orientacjami religijnymi i fundamentalizmem. Warto zwrócić uwagę na referat dr Nataly Madey-Korol z Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki z Ukrainy, która ukazała determinanty kształtowania religijności w społeczeństwie posttotalitarnym. Determinanty kształtowania religijności autorka widzi na następujących poziomach: megapoziomie, makropoziomie i mikropoziomie. Warto zwrócić uwagę na ukazane elementy mikropoziomu, które zdaniem autorki przyczyniają się do tworzenia współczesnego stanu religijności w indywidualnej psychice każdej jednostki. Są to między innymi: samotność człowieka, kryzys samoidentyfikacji, poszukiwanie sensu i celu ludzkiego

życia, pragnienie samorealizacji, potrzeba imperatywów moralnych, które wyznaczają kierunki życia.

W siódmej grupie referatów przeważały wystąpienia ukazujące zagadnienie religii, rozwoju osobowości i problemu tożsamości. Interesującym, a zarazem inspirującym, było wystąpienie mgr. Artura Aleksiejuka z Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, który ukazał zagadnienie tożsamości osoby ludzkiej w antropologii prawosławnej. Kolejne referaty w tej grupie odniosły się do zagadnienia tożsamości, kształtowania osobowości w buddyzmie, religii zen czy religii żydowskiej. Były to interesujące i nowe spojrzenia, które z całą pewnością wskazały na fakt istotnego wpływu religii na kształtowanie „ja” osoby. Warto zwrócić uwagę na wystąpienie dr Hasana Kaplana z Uniwersytetu Canakkale Onsekiz Mart z Turcji, który z perspektywy psychologicznej zastanawiał się nad tożsamością Leonarda da Vinci. Wiemy dobrze, ile kontrowersji wywołała książka „Kod Leonarda da Vinci”, do której w sposób syntetyczny odniósł się autor, opierając się na psychologicznej analizie tekstu. Posługując się koncepcją Eriksona ukazał, w jaki sposób osobisty kryzys Leonarda da Vinci wpłynął na rozwój jego, tożsamości zawodowej czy religijnej.

Ostatnie – ósma i dziewiąta – grupy tematów to zagadnienia wypuklające rolę religijności w zaburzeniach czy dysfunkcjach społecznych. W pierwszej grupie zagadnień należy zwrócić uwagę na referaty dr. Sławomira H. Zaręby, który w swoim wystąpieniu, opierając się na badaniach własnych, ukazał istotne znaczenie wartości religijnych u osób młodych w ich rozwoju osobowości. Warto też przywołać referat ukazujący zagadnienie konwersji religijnej przedstawiony przez mgr. Marcina Zarzeckiego oraz referat mgr Marzanny M. Onisko prezentujący zmiany sposobu doświadczenia religijnego i wartości u osób po kursie „Alfa”. Kurs „Alfa” jest dziesięciodniowym kursem religijnym zapoczątkowanym w Londynie, a obecnie prowadzonym w wielu krajach. Autorka pokazała, opierając się na własnych badaniach, że religijność osób po kursie „Alfa” wzrosła i odznacza się większą dojrzałością. W drugiej grupie zagadnień znalazło się wystąpienie prof. UKSW dr. hab. Jana Bieleckiego na temat typów religijności i potrzeby aprobaty społecznej u kobiet z zaburzeniami nerwicowymi. Kolejny referat wygłosił dr Christopher Alan Lewis z Uniwersytetu w Ulsterze w Irlandii Północnej na temat: osobowość religijna, obsesje, kompulsje i religia. Autor podkreślił przede wszystkim związek religijności z obsesyjnymi cechami osobowości, ale nie z objawami obsesyjnymi. Prowadzi to do stwierdzenia i udowodnienia, że religia może wspierać postrzegania jako obsesyjne, ale nie wymusza zachowań obsesyjnych. Należy wskazać jeszcze na ciekawy referat mgr. Marcina Wnuka z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu ukazujący rolę predykcyjną religijności dla nadziei Anonimowych Alkoholików oraz na referat dr Ewy Zasępy i dr. Sławomira Ślaskiego na temat: „Religijność a postawy wobec choroby, jakość życia i poziom ogólnego stanu zdrowia – dystresu psychicznego u osób chorych na schizofrenię oraz uzależnionych od alkoholu”. Autorzy tego ostatniego referatu wskazali na istotne miejsce religijności w procesie leczenia, usprawniania i życia osób chorych. Istnieje związek między religijnością a jakością życia, samopoczuciem oraz bardziej przystosowanymi postawami wobec choroby osób chorych. Wnioski te zostały potwierdzone prowadzonymi badaniami.

Całość konferencji podsumował prof. dr hab. Henryk Gasiul, dziękując radzie programowej konferencji, wszystkim prelegentom, studentom oraz uczestnikom. Ukazał ważność stawianych pytań i udzielanych odpowiedzi w poszukiwaniach związków między religijnością a osobowością. Wyraził przekonanie, że konferencja wpisała się we współczesne poszukiwania na gruncie psychologii i stała się interesującym zaczynem do podjęcia dalszych badań, może nawet w kontekście międzykulturowym i międzynarodowym. Podkreślił także miłą atmosferę i zawarte znajomości, które będą procentowały w przyszłości nowymi odkryciami naukowymi. Należy także zauważyć, że była to pierwsza tak duża konferencja przygotowana przez Instytut Psychologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego i pokazała znaczący wkład tego środowiska we współczesną psychologię w Polsce. Na zakończenie pragnę podkreślić, że w sprawozdaniu zasygnalizowałem tylko te referaty, które w jakiś sposób stały się interesujące i ciekawe dla mnie osobiście. Nie chcę przez to umniejszać wszystkich innych wystąpień, które również były wartościowe i ubogacające. Mam

nadzieję, że całość wystąpień ukaże się w publikacji książkowej i każdy będzie mógł się zapoznać z bogactwem tej konferencji.

Ks. Dariusz Buksik SDB
UKSW Warszawa